

1.01
Prejeto 28. 4. 2011

UDK 061.25:94(497.4Ljubljana)"1941/1945"

Eva Mally*

Aktivisti Osvobodilne fronte

IZVLEČEK

Osvobodilna fronta slovenskega naroda (OF SN), ustanovljena 26. aprila 1941 je na pobudo ilegalne Komunistične partije Slovenije (KPS) organizirala odpor proti okupatorju, na katerega se je slovensko ljudstvo zaradi svoje protifašistične naravnosti množično odzvalo. Za vse, ki so delovali v odborih Osvobodilne fronte in si prizadevali za uresničitev ciljev narodno-osvobodilnega gibanja, pa se je uveljavil naziv aktivist Osvobodilne fronte.

Ključne besede: druga svetovna vojna, Slovenija, odpor, Osvobodilna fronta slovenskega naroda, politika, aktivisti

ABSTRACT

LIBERATION FRONT ACTIVISTS

The Liberation Front of the Slovenian Nation (OF SN), established on 26 April 1941 at the initiative of the illegal Communist Party of Slovenia (KPS), organised the resistance against the occupiers, to which the Slovenian people responded eagerly due to their anti-fascist orientation. Everyone operating in the Liberation Front committees and struggling for the realisation of the national liberation movement goals were referred to as activists of the Liberation Front.

Key words: World War II, Slovenia, resistance, Liberation Front of the Slovenian Nation, politics, activists

* Univ. dipl. zgodovinarica in sinologinja, mlada raziskovalka, Inštitut za novejšo zgodovino, Kongresni trg 1, SI-1000 Ljubljana; e-naslov: eva.mally@inz.si

Politična vzgoja in naloge aktivistov Osvobodilne fronte

Vodstvo Osvobodilne fronte (OF) je takoj po ustanovitvi politične organizacije v svoje vrste začelo pritegovati posameznike in organizirane skupine, ki so bili pripravljeni sprejeti njihov program, vendar je takrat še veljal pakt med Hitlerjem in Stalinom, zato organizacija ni povsem zaživela. 22. junija 1941, takoj po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo, pa je CK KPS izdal razglas, v katerem je bilo zapisano, da je treba doseči »ustvariti čim tesnejši kontakt z anglofilskimi elementi« in tako »doseči tisto potrebno množično osnovo, tisto potrebno vsenarodno pomoč, brez katere si partizanstva ni mogoče misliti«. ¹ OF je kmalu zatem prodrla s svojo organizacijo v vse stanove, zavode, delavnice, tovarne. Začeli so se snovati odbori OF in mreža organizacij je hitro zajela vse večje kraje in se širila na podeželje. Slovensko ljudstvo se je zaradi svoje protifašistične usmerjenosti namreč množično odzvalo na odporiško gibanje, tako da je Osvobodilna fronta kmalu postala upoštevanja vreden politični dejavnik. Boris Kidrič je že julija 1941 pisal o globokem bojnem preporedu slovenskega naroda, z vedno večjim številom aktivistov Osvobodilne fronte pa je vodstvo OF tudi začelo opozarjati na njihove naloge. ²

V Slovenskem poročevalcu so bile že na začetku avgusta 1941 objavljene tri zapovedi za pripadnike Osvobodilne fronte. Te so bile: »1. Ne klepetaj o tajnostih osvobodilnega gibanja, zlasti ne brbljaj nikjer imen. Okupatorji imajo ušesa povsod, vsaka lahkomišljena klepetavost je zločin. Vsakdo naj ve zgolj to, pri čemer je udeležen! 2. Sodi ljudi po tem, koliko so že danes pripravljeni za akcijo! Tiste, ki pripravljajo »načrte« za čas po osvoboditvi, vmes pa se akcije nočejo udeleževati, smatraj in razkrinkuj kot parazite, ki bi radi, da bi jih osvobodila kri – drugih! 3. Ne nasedaj italijanskim in nemškim vestem o porazih partizanov in sličnem. Ne širi takih vesti, ki si jih je izmislil sovražnik, temveč jih pobijaj na vsakem koraku!« ³

Konec maja 1943 je referent za vzgojo aktivistov pri IOOF Zoran Polič določil lastnosti, ki bi jih morali imeti aktivisti. V pismu aktivistom je poudaril, da so zadnji podatki o delu in napredku OF, ki so prihajali s terena, kazali, da so podani pogoji za nov razmah narodnoosvobodilne organizacije. Kakšen bo uspeh in na kakšen način bo pritegnjen čim širši krog prebivalstva, pa je bilo odvisno predvsem od aktivistov.

Kot prvo lastnost, ki bi jo morali imeti aktivisti, je Polič izpostavil samovzgojo. Poleg narodnoosvobodilnega tiska, ki naj bi bil temelj vzgoje, naj bi bila glavna metoda prave samovzgoje »pravilno, resno in temeljito preišljevanje in razčlenjanje vseh problemov«. Vsako »šablonsko postavljanje pojmov in pomanjkljivo gle-

¹ Arhiv Republike Slovenije (ARS), fond Predsedstvo Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta (AS 1643), t. e. 55; Referat o političnem položaju in nalogah Komunistične partije Slovenije.

² Vida Deželak Barič: Protiimperialistična in Osvobodilna fronta slovenskega naroda. V: Narodnoosvobodilni boj v slovenskem narodovem spominu: Slovenski zbornik 2007. Ljubljana 2007, str. 111.

³ ARS, fond Zbirka revij, brošur in časopisov (AS 1547), t. e. 69; Slovenski poročevalec, 9. 8. 1941, Stopnjujmo odpor!, Tri zapovedi za pripadnike Osvobodilne fronte.

danje« namreč ni moglo vzbuditi pravega zaupanja niti pri pripadnikih, kaj šele pri »sredincih in nezanesljivih«. Vendar pa se premišljevanje in študij, ki so ga priporočali kot osnovo samovzgoje, ni smelo »raztezati na tista točna navodila, ki jih dobe aktivisti od IOOF ali drugega odbora in ki predstavljajo glavne smernice političnega in organizacijskega dela«. Takšna konkretna navodila so morali aktivisti takoj in točno izpolnjevati, s čimer naj bi dokazali, da »pravilno razumejo svojo vlogo v osvobodilni borbi«. Nadalje je Polič opozoril, da morajo aktivisti posvetiti pozornost samoiniciativi, saj ni dovolj delati po naročilu in vzpostavljati stike samo tam, kjer so podatki že znani, temveč vedno in povsod iskati novih možnosti ter novih načinov, kako ponesti idejo osvobodilnega gibanja med čim širše kroge prebivalstva. V vsem svojem delu so morali biti aktivisti vedno tudi vzor borbenosti, neustrašnosti in volje do dela, saj naj bi s pravilnim delom in pravnimi odnosi pridobili zaupanje ljudi.⁴

Glavna naloga, kateri so morali aktivisti posvetiti največ pozornosti, pa je bilo po Poličevih navodilih pravilno organiziranje. Nobeno gibanje, ki zajema široke kroge prebivalstva, namreč ne more napredovati, če ni organizirano, pa tudi takoj propade, če izgubi že vzpostavljeno organizacijo. Vendar se organiziranje ni smelo izoblikovati tako, da bi postalo samo sebi namen, temveč je morala organizacija služiti gibanju in izločevati vse, kar bi gibanju lahko škodilo.⁵

Ob triletnici Osvobodilne fronte je Slovenski poročevalec objavil članek Borisa Kidriča z naslovom »Negujmo lastnosti našega aktiva, ki omogočajo zmago«. Prva lastnost, ki je sodila med temeljne pogoje za končno zmago, je bila »popolna predanost« osvobodilnemu gibanju. Druga lastnost je bila povezanost z ljudmi, tretja lastnost, ki je omogočala aktivu zmage, pa je bilo »neumorno iskanje novih poti za nove uspehe in zmage«.⁶

Imena »aktivist Osvobodilne fronte« pa si po Kidričevem mnenju ni zaslužil vsak, temveč le tisti, ki je bil »discipliniran in požrtvovalen«. Aktivist je bil tako po Kidričevi definiciji vsak, ki je »dejansko, zavedno, dosledno in disciplinirano« delal za Osvobodilno fronto.⁷ Kot vzornika komunistom in vsem aktivistom OF je Boris Kidrič postavil Toneta Tomšiča, organizacijskega sekretarja partije, ki je bil ustreljen 21. maja 1942 v Ljubljani. Ob njegovi smrti je zapisal, da bodo posnemali njegove organizatorske sposobnosti še zlasti na osvobojenem ozemlju, kjer so snovali novo oblast, s tem pa v duhu Leninovih in Stalinovih navodil dokazovali, da komunisti niso »sposobni le podirati in rušiti starega ter preživelega«, temveč so tudi »sposobni organizirati in graditi novo«.⁸

Voditelji Osvobodilne fronte so porajajočo se oblast, kot antipod predvojni

⁴ ARS, fond Izvršni odbor Osvobodilne fronte slovenskega naroda (AS 1502), t. e. 2; Zoran Polič, Pismo aktivistom, maj 1943.

⁵ Prav tam.

⁶ ARS, AS 1547, t. e. 70; Slovenski poročevalec, 27. 4. 1944, Ob triletnici OF.

⁷ ARS, AS 1643, t. e. 73; Brošura: II. Zbor aktivistov Osvobodilne Fronte, 4. september 1944.

⁸ ARS, AS 1643, t. e. 73; Delo, št. 3, junij 1942, Tone Tomšič – Vzornik komunistom in vsem aktivistom OF.

»protiljudski« oblasti, označevali kot »novo«, »narodno« ali »ljudsko«. Boris Kidrič je v referatu »O politični vzgoji narodnih množic, o množičnem delu in organizacijskih vprašanjih Osvobodilne fronte« namreč poudaril, da je v predaprilski Jugoslaviji sicer obstajala vrsta političnih strank (če so njihovo delovanje dopuščali bolj ali manj diktatorski režimi), kljub temu pa se ljudje niso zavedali niti svojih pravic. To naj bi spremenila Osvobodilna fronta s politično vzgojo »osnovnih ljudskih množic«, se pravi množic delavskega razreda, kmečkega ljudstva, obrtništva, mladine itd.⁹

Kidrič je kot enega izmed dosežkov osvobodilnega boja navedel prav nov tip političnega delavca ter voditelja in zapisal: »V stari, predaprilski Jugoslaviji je bil strankar, zbiralec volilnih glasov običajni tip političnega delavca, kakršnega so zmogle uradne politične stranke. Sedaj, v boju za novo Jugoslavijo, je tip političnega delavca naš politični aktivist, borec, ki je moral pretrpeti neskončne težave, prebiti neskončne napore in prispevati neskončne žrtve. Ves aktiv Osvobodilne fronte, zbran okrog svojega jedra, komunistične partije, je danes nov tip našega političnega delavca. Izvršni odbor Osvobodilne fronte je nov tip političnega vodstva. Če hočete ta novi tip do kraja spoznati, ga primerjajte z begunsko londonsko vlado. Izvršni odbor je moral prebiti vse težave italijanske ofenzive, vse težave, ki so jih prebijali in jih še prebijajo naši borci. Marsikdaj so mu žvižgale krogle mimo ušes. Marsikdaj je bil v neposredni smrtni nevarnosti. Tip naših političnih delavcev in našega političnega vodstva se kuje v samem boju. Iz boja in za boj morajo rasti in dejansko rastejo naši politični delavci, naši politični aktivisti, naše politično vodstvo.«¹⁰

Politično delo Osvobodilne fronte je vselej stremelo za tem, da se je prebivalstvo v boju »aktiviziralo« in da so se v boju učili na lastnih izkušnjah. Kidrič je tudi poudaril, da je bila politična vzgoja Osvobodilne fronte demokratična, saj je združevala nacionalno politiko z bojem za »demokratične nacionalne in človečanske pravice«. Politična vzgoja naj bi dvigovala samoiniciativo prebivalstva ter v aktivistih utrdila zupanje v svoje sile, v zavest, da ni sovražnika, ki bi mogel preprečiti njihovo bojno pot. Vzgjajali pa jih niso samo v boju proti odkritim sovražnikom, proti okupatorjem in njihovim pomočnikom, temveč tudi proti špekulantom. Nadaljnja značilnost politične vzgoje aktivistov Osvobodilne fronte je bila po besedah Kidriča v tem, da je »nenehno dvigala nove kadre iz ljudskih globin«, saj je samo ob volitvah »zraslo več kot dva tisoč novih kadrov, ki so začeli aktivno sodelovati pri graditvi naše narodne oblasti in se udeleževati našega političnega življenja«. Osvobodilna fronta je bila namreč po njegovih besedah vsenarodna osvobodilna organizacija, zato nikomur ni bil prepovedan vstop oziroma pomoč v narodnoosvobodilnem gibanju,¹¹ temeljna naloga vseh aktivistov pa je bila »aktivizacija osnovnih ljudskih množic, poglobitev njihove demokratične zavesti in budnosti, oslanjanje na te množice in na kadre, zrasle iz njih«.¹²

⁹ ARS, AS 1643, t. e. 73; brošura II. Zbor aktivistov Osvobodilne Fronte, 4. september 1944.

¹⁰ Boris Kidrič: Zbrano delo : članki in razprave 1933–1943, knj. 1. Ljubljana 1958 (dalje Kidrič, Zbrano delo, 1), str. 364–388.

¹¹ ARS, AS 1643, t. e. 73; brošura II. Zbor aktivistov Osvobodilne Fronte, 4. september 1944.

¹² ARS, AS 1643, t. e. 49; Božo Kobe, Izgradnja narodne oblasti in slovenske državnosti v okviru demokratične federativne Jugoslavije (dalje Kobe, Izgradnja narodne oblasti).

V času italijanske ofenzive, 28. oktobra 1942, sta Edvard Kardelj in Boris Kidrič IOOF v Dolomite poslala poročilo o razmerah v Ljubljani, v katerem sta zapisala, da je italijanska ofenziva Ljubljano neprimerno manj prizadela kot pa zunanjo pokrajino in je prebivalstvo ostalo zvesto OF, vendar so največje težave v organizacijskem stanju. V tistem času se je namreč zlasti v Ljubljani močno razvila t. i. protirevolucija, v poročilu pa je bilo zapisano: »Belogardistična denunciantna kampanja, ki zajema ulico za ulico, hišo za hišo, nam zadaja težke udarce, težje od vseh prejšnjih masovnih racij. Teh racij sedaj ni več. Love samo ljudi po spisku, toda te precej temeljito. Sleherno noč nam dvignejo po nekaj ljudi. V dveh dneh so pobrali skoraj 60 ljudi – samih naših aktivistov iz vseh ofovskih skupin. Ponekje so dvignili cele rajonske odbore. Res je, da se domala vsi dobro drže in vse te aretacije ne vodijo k pravih provalam organizacije, toda že samo dviganje ljudi, ki jih odvlačijo v Italijo, a deloma streljajo kot talce, nas silno slabi. Na terenu delajo sedaj relativno slabi kadri, nevajeni na pogoje globoke ilegalnosti in tudi premalo zakaljeni, da bi mogli prenašati težki pritisk panike, ki se vedno znova pojavlja. Zato se dogaja, da so prav za prav največji razširjevalci panike ponekje in včasih prav – aktivisti OF.«¹³

Da bi izboljšalo delo aktivistov, je vodstvo OF pogosto opozarjalo na njihove napake. Tako je Kidrič v članku z naslovom »Napake, ki jih je treba na vsak način odpraviti« zapisal, da bi se morali aktivisti zavedati, da so že predstavniki države, in tako samozavestno nastopati pred ljudmi.¹⁴ Kot najbolj pogoste in grajanja vredne napake pa je Kidrič izpostavil birokratizem, karierizem in pomanjkanje samoiniciative. Tem pojavom je v članku »Boj birokratizmu, karierizmu in drugim nezdravim pojavom« napovedal odločen boj, saj naj bi bili odsev »starega, propadlega, reakcionarnega, protiljudskega in protinarodnega življenja«.¹⁵

Zaradi birokratizma naj bi aktivisti začeli zgubljeni »živ, aktiven in ustvarjalni stik« s prebivalstvom in niso več vedeli, kaj se dogaja na terenu. Grajal je tudi pojav, ki ga je opazil pri nekaterih aktivistih, ki po njegovih besedah svoje funkcije niso pojmovali kot »izredno veliko osebno odgovornost do naroda in do gibanja«, to je bilo »hlastanje po funkcijah ali karieri«, do česar naj bi prišlo zaradi »vrtoglavice od uspehov« in zaradi napačnega pojmovanja funkcij in položaja.¹⁶ Ivan Maček se s partijske konference na Cinku, ki je potekala od 5. do 8. julija 1942, tako spominja razprave dveh partijskih delavcev, ki sta se oglasila drug za drugim in v bistvu skušala dokazovati, kdo od njiju dela več in bolje. Ob njuni samohvali pa se je Mačku zazdelo, da gre nekaterim partijskim delavcem samo za osebno uveljavljanje.¹⁷ Poleg tega se je med aktivisti na terenu začel uporabljati izraz »biciklist«, za katerega so označili vsakega, ki je »upognil hrbet navzgor, navzdol pa pritiskal«. Ta pojav je

¹³ Jesen 1942 : korespondenca Edvarda Kardelja in Borisa Kidriča. Ljubljana 1963, dok. 37.

¹⁴ Boris Kidrič: Zbrano delo : govori, članki in razprave 1944–1946, knj. 2. Ljubljana 1959 (dalje Kidrič, Zbrano delo, 2), str. 62–66.

¹⁵ Prav tam, str. 196–198.

¹⁶ ARS, AS 1643, t. e. 49; Kobe, Izgradnja narodne oblasti.

¹⁷ Ivan Maček - Matija: Spomini. Ljubljana 1981, str. 142.

Kidrič še posebej kritiziral, saj naj bi ljudje po »biciklistu« sodili vse narodno-osvobodilno gibanje in narodno oblast.¹⁸

Zaradi takšnih pojavov so v drugi polovici leta 1944 začeli odstranjevati pojav profesionalizma, pojav t. i. ilegalcev v neosvobojenih predelih oziroma t. i. poklicnih političnih delavcev na osvobojenem in neosvobojenem ozemlju. Kidrič je pri tem poudaril, da so bili ti sicer potrebni v težkih ilegalnih delovnih pogojih, pozneje pa so začeli ovirati razvoj OF, saj so odvrčali ljudi od njene organizacije. Čeprav so bili »profesionalci« oziroma »ilegalci« jedro OF v vseh forumih, je bila njihova slaba stran v tem, da so bili več ali manj ločeni od prebivalstva, zato, zlasti okrožni in okrajni funkcionarji, niso mogli dovolj vplivati na ljudi, ljudje pa jih zaradi tega tudi niso poznali, razumeli in zaupali, kar je zaviralo njihovo udeležbo v osvobodilnem gibanju.¹⁹

Osnovni tip aktivista OF naj bi tako postal domačin, ki se je poleg svoje običajne zaposlitve kot delavec, kmet, intelektualec, član javnih institucij itd. sistematično ukvarjal s političnim delom OF.²⁰ Nove legalne in na svojem terenu domače aktiviste pa naj bi pridobivali predvsem iz vrst žensk in mladine, ki naj bi prevzeli politično vodstvo, ko so moški odhajali v partizane.²¹

Ker so bili poklicni propagandisti še posebej izrazit pojav profesionalizma, naj bi propagando prenesli na terenske organizacije in odbore OF, katerih naloga je bila, da redno obravnavajo politične dogodke ter sklicujejo politične konference, mitinge, shode in zborovanja, s čimer jim je že v prvih obdobjih osvobodilnega gibanja uspelo pritegniti širok krog prebivalstva.²²

Vendar pa je Kidrič poudaril, da v stremljenju po pritegnitvi domačinov in boju proti profesionalizmu ne smejo takoj in brez načrta odstraniti prav vseh političnih delavcev, tudi tistih, ki so jih še vedno potrebovali: »Kjer se je profesionalizem izrodil v oviro za nadaljnji napredek domačih terenskih organizacij in pokvaril tudi karakterni lik našega aktivista, je treba seveda takoj energično poseči in take aktiviste brezpogojno poslati v vojsko. Te vrste čistko moramo vsepovsod sistematično in kontrolirano izvesti. Kjer gre za ilegalce, odnosno »poklicne« politične delavce, ki jih je pred kratkim pognal z domačij sovražnikov teror, ki pa vestno izpolnjujejo svoje dolžnosti, je potrebno skrbeti, da se vzporedno slabitvi sovražnikovega terorja čimprej vračajo domov, da se lotijo svojega običajnega posla in da kot taki vzpostavljajo domače terenske organizacije OF. Kjer gre za bolj ali manj vodilne okrajne in okrožne funkcionarje, usmerimo njihov poglavitni trud v to, da vzpostavijo množične terenske organizacije z domačimi funkcionarji.«²³

Kidrič je zlasti leta 1944, ko so izvedli obširno mobilizacijo, pogosto kritiziral, da množično terensko utrjevanje Osvobodilne fronte in graditev narodne oblasti ne

¹⁸ Kidrič, Zbrano delo, 2, str. 201–203.

¹⁹ ARS, AS 1643, t. e. 73; brošura II. Zbor aktivistov Osvobodilne Fronte, 4. september 1944.

²⁰ Prav tam.

²¹ Kidrič, Zbrano delo, 2, str. 186.

²² ARS, AS 1643, t. e. 73; brošura II. Zbor aktivistov Osvobodilne Fronte, 4. september 1944.

²³ Kidrič, Zbrano delo, 2, str. 185, 186.

smeta iti na račun vojske, in opozarjal, da teorije o »stebrih in potrebah OF« ne zdržijo, saj odtegotanje za vojsko sposobnih moških gibanju prej škodi kot koristi.²⁴ Očitno je bilo navdušenje za partizane v začetnem obdobju oziroma do mobilizacije večje, saj je leta 1941 Kidrič v članku »Za pravilno izvajanje linije Osvobodilne fronte« še opozarjal, da so »ponekod naši tovariši zanemarili politično delo in snovanje Osvobodilne fronte ter se posvetili zgolj partizanstvu«, ter dodal, da je »tako sektaško podcenjevanje Osvobodilne fronte skrajno nevarno in proti partizanskemu gibanju z izgubo zaledja«. ²⁵ Po Fajfarjevem mnenju so bili namreč preprosti ljudje bolj navezani na partizane, njihova politična vzgoja pa je zaostajala, in to predvsem zaradi nepismenosti, ki je je bilo še veliko in je povzročala težave pri vzgoji aktivističnih kadrov.²⁶

Do napak je prihajalo tudi pri stiku aktivistov z vojaškimi enotami. Pri nakupovanju hrane in živine ter mobilizaciji delovne živine so se s strani vojske dogajale nepravilnosti, ki so med civilnim prebivalstvom povzročale nezadovoljstvo. Zato naj bi bili krivi aktivisti in okrajni gospodarski referenti, ki bi morali vojaškim enotam dajati točne podatke in biti poleg pri nakupu hrane, kmeta pa na prepričevalen način pridobiti za prodajo hrane in živine. Vojaške enote so pogosto menjale položaj, zato jim teren ni bil znan in niso bile seznanjene s politično pripadnostjo posameznikov po krajih. Zaradi tega bi morali aktivisti stopiti v stik z enotami in na sestankih podati točno sliko o prebivalstvu krajev in okrajev.²⁷

A ne le da so aktivisti morali poznati slehernega posameznika na svojem terenu, temveč je vodstvo OF od okrožnih odborov zahtevalo tudi podrobne podatke o aktivistih, zato so jim poslali vprašalne pole, ki so zahtevale naslednje osebne podatke:

- »1. Priimek in ime, rojstni datum in kraj
2. Poklic (vrsta poklica) in izobrazba ter poklic staršev
3. Kako je bil politično usmerjen pred okupacijo, katerim strankam in društvu je pripadal
4. Ali je bil simpatizer katere od ustanovnih skupin OF (demokratskega sokola, krščanskih socialistov, KPS, itd.), ali je bil član teh skupin in od kedar
5. Ali je pristaš (oz. aktivist) OF in od kedar
6. Kako delo je opravljal oz. opravlja pri OF
7. Kako so usmerjeni starši, bratje in sestre ter otroci
8. Ali se je boril v partizanih, kedar, koliko časa in kakšno funkcijo je imel? (iz kakšnih razlogov ni bil v partizanih)
9. Ali je bil izvoljen za poslanca oz. odbornika in pri katerih volitvah, kakšen referat ima

²⁴ Prav tam, str. 217.

²⁵ Kidrič, Zbrano delo, 1, str. 161.

²⁶ Tone Fajfar: Odločitev : spomini in partizanski dnevnik. Ljubljana 1981, str. 329.

²⁷ ARS, fond Okrožje Novo mesto (AS 1712), t. e. 707; Okrožni odbor OF Novo mesto vsem okrajnim odborom OF in političnim aktivistom, 10. avgusta 1944.

10. Ali je bil preganjan ali njegovi najbližji sorodniki ter ali mu je bila prizadeta škoda (vrsta pregona in škoda)

11. Ali je bil prijet za sovražnika in kako je vzdržal preizkušnjo

12. Kako narodno osvobodilno literaturo pozna

13. Ali je posečal kake strokovne in politične tečaje pred ali po okupaciji

14. Ali ima strokovno znanje iz gospodarstva (kmetijstvo, živinoreja, mlekarstvo, sadjarstvo, itd.), obrti, prosvete, zdravstva, itd., ki si ga je sam pridobil

15. Za katero delo čuti največ veselja in sposobnosti

16. Njegovo zdravstveno stanje

17. Ocena osebnega in družinskega življenja

18. Ocena njegovega značaja, vrlin in slabosti«²⁸

Če bi okrožni odbori res poslali omenjene podatke, bi dobili lep popis aktivistov OF v okrožjih, vendar so bili podatki nepopolni.

Pomanjkljivosti aktivistov, ki so ovirale enotno delo, pa so bili še razni »lokalpatriotizmi« in, tako kot pri vrhu, delitve med komunistične in nepartijske aktiviste. Tako je Kocbek v *Tovarišiji* zapisal, da so tako aktivisti, ki prihajajo iz katoliškega javnega dela, kot aktivisti, ki prihajajo iz komunistične ilegale, »obremenjeni z nenaravnim primatom nazorske vsebine, ideološkega mišljenja ter čustvovanja«. Odnose med aktivisti je opisal z naslednjimi besedami: »Poleg tega ene kakor druge zapeljujejo skušnjave osebnega rivalstva in prestižnih kombinacij. Akcijska premoč enih se zato izraža skrivnostno, v zaprtosti in gledanju zviška, nazorska problematika drugih pa vpliva ljubosumno, negotovo in nezdravo. Zato je na obeh straneh potrebna iniciativa, da bo prišlo do toplejše človeške bližine in brezpogojnega tovariškega zaupanja.«²⁹

19. junija 1942 je sestanek z aktivisti novomeškega okrožja na Podstenicah potrdil poročila o nesoglasjih, ki so prihajala s terena, zato se je Kocbek oglašil k besedi in opozoril na ta pojav: »Komuniste sem opozoril na njihovo moralno dolžnost, da do nepartijskih aktivistov ne nastopajo preveč vzvišeno, skoraj voditeljsko in izolirano, temveč tako, da predajajo svoje znanje in ponudijo človeško pomoč v izdatnejši meri tistim aktivistom, ki morajo napraviti v svojem razvoju mnogo daljšo in intenzivnejšo pot od njih. Na drugi strani pa sem se obrnil na nepartijske aktiviste in jim predočil važnost tako imenovane objektivne družbeno-politične vsebine današnje družbe, kakor jo odgrinja marksistično-leninistična teorija, ki si brez nje ni mogoče misliti uspešnega posega v javno življenje. Rekel sem jim, da še tako visoka osebna kvalifikacija ne more sama po sebi usposobiti današnjega političnega delavca za uspešno napredno delo.«³⁰

Odnosi so se tako v vodstvu gibanja kot tudi med aktivisti od spomladi 1942 oziroma od odhoda na osvobojeno partizansko ozemlje do sprejetja Dolomitske izjave 28. februarja 1943 torej zaostrovali. Po podpisu Dolomitske izjave, ki naj bi

²⁸ ARS, AS 1502, t. e. 2; Vprašalne pole za aktiviste in člane narodne oblasti 1944.

²⁹ Edvard Kocbek: *Tovarišija* : dnevniški zapiski od 17. maja 1942 do 1. maja 1943. Ljubljana 2004, str. 45.

³⁰ Prav tam, str. 64.

uredila razmere pri vrhu, pa so sklicali še zbor aktivistov, ki bi enotnost potrdil tudi na terenu. S tem je bilo dokončno konec pluralne dobe v OF glede organizacije, saj sta se v imenu »enotnosti in učinkovitosti« Osvobodilne fronte krščanskosocialistična in sokolska skupina odpovedali samostojni organizaciji aktivistov oziroma njihovi vzgoji. Le komunistični partiji so zaradi avantgardne vloge priznali pravico in potrebo po lastni organizaciji svojih aktivistov, sicer so vsi drugi pripadali samo Osvobodilni fronti.³¹

Prvi zbor aktivistov Osvobodilne fronte

Prvi zbor aktivistov je potekal na Pugledu, na obronku Kočevskega Roga, od 28. do 30. aprila 1943, ob drugi obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte. Da je aprilski zbor aktivistov Osvobodilne fronte rešil »najusodnejša notranja vprašanja Osvobodilne fronte« prav na dan njene druge obletnice, pa je bilo po Kidričevem mnenju »več kot slučajno«, saj so poznejši dogodki »nazorno zrcalili in dokazali, da je bil aprilski zbor aktivistov pogoj za nadaljnje uspehe v tretjem letu, da je predstavljal neposredni uvod v nov spomladanski polet osvobodilnega gibanja, hkrati pa nepogrešljivo politično podlago, na kateri je bilo mogoče do kraja požeti plodove italijanske kapitulacije.«³²

Zaradi tehničnih in ilegalnih težav so se zbora lahko udeležili samo aktivisti iz Ljubljanske pokrajine, z Dolenjske, Notranjske in iz Bele krajine, ne pa iz Ljubljane in drugih neosvobojenih ozemelj. Poleg 76 aktivistov se je z zastopniki vojske in člani IOOF skupno zbralo približno 100 ljudi. V poročilu Vrhovnemu plenumu OF, katerega člani so bili večinoma v Ljubljani, je IOOF zapisal: »Poleg Izvršnega odbora se je zborovanja udeležilo nad sto aktivistov, samih ilegalcev, ki pripadajo raznim skupinam OF in ki predstavljajo – ker so se pač povsem posvetili osvobodilni stvari – steber našega terenskega političnega dela. Zborovanje, ki je poslalo svoj pozdrav tudi vam, tovariši, predstavlja pomemben mejnik v razvoju slovenske osvobodilne borbe. Utrdilo je namreč enotnost aktivistov ne glede na njihovo skupinsko pripadnost in s tem mnogo doprineslo k razvoju Osvobodilne fronte v kar najenotnejše vseljudsko osvobodilno gibanje slovenskega naroda. Hkrati je zborovanje osvojilo potrebne politične in organizacijske ukrepe spričo sedanjih okoliščin in novega splošnega poleta osvobodilnega gibanja.«³³

Zbor je potekal v okrašenem skednju, pred katerim je bila slovenska zastava z zvezdo, ob strani pa slike Prešerna, Cankarja, Tita in Stalina. Vodilo ga je delovno predsedstvo, v katerem so bili Edo Turnher, Boris Kraigher (kot član CK KPS), Ivan Kavčič (kot vojaški zastopnik), Rajko Tanasković in Pero Popivoda (kot zastopnika srbskega in črnogorskega naroda) ter Janez Stanovnik, Alojz Zalar in

³¹ France Škerl: Osvobodilna fronta in socialna preobrazba slovenskega naroda (1941–1943). V: Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, 1971–1972, št. 1–2, str. 24.

³² ARS, AS 1643, t. e. 73; Boris Kidrič, Tri leta Osvobodilne fronte (od spomladi 1941 do spomladi 1944), brošura, izdala propagandna komisija pri IOOF, št. 26, junij 1945.

³³ Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji (dalje DLRS), knj. 7. Ljubljana 1989, dok. 25.

Mara Rupena (kot najdejavnejši aktivisti OF z Dolenjske in Notranjske).³⁴ Josip Vidmar je v uvodnem govoru orisal zgodovinski razvoj OF do druge obletnice njene ustanovitve, Edvard Kardelj je podal zunanji in notranji politični pregled ter utemeljitev Dolomitske izjave, predstavniki sokolske in krščanskosocialistične skupine so pojasnili stališča svojih skupin do KPS in do izjave, Boris Kidrič pa je govoril o organizaciji OF, Zveze slovenske mladine in Protifašistične ženske zveze.³⁵

O zborovanju je Kocbek v Slovenskem poročevalcu zapisal, da se je razvilo »v vsenarodni politični kongres takšnega značaja in pomena, da spričo njega lahko govorimo o najkrepkejši samopotrditvi Osvobodilne fronte sploh doslej«, ter dodal, da je družba aktivistov »tako intenzivno sodelovala pri pregledu nazaj in pri pogledu naprej, da se je zlila v spontano in resnično celoto OF in da je marsikdo med njimi to narodno enotnost in celotnost doživel že v najvišji meri, to se pravi preko vseh tradicionalnih, političnih in nazorskih razlik«. Strinjal pa se je tudi s Fajfarjem, ki je dejal, da je bilo to zborovanje za slovenski osvobodilni boj vsaj takega pomena kakor sama ustanovitev Osvobodilne fronte slovenskega naroda.³⁶

Zborovanje naj bi torej potrdilo Dolomitsko izjavo, zato je Kidrič zapisal, da je bilo bistvo aprilskega zbora v naslednjem: »Utrdil je notranjo enotnost Osvobodilne fronte. Ta nova utrditev notranje enotnosti Osvobodilne fronte se po svoji globini že razlikuje od enotnosti, ki jo je manifestiralo prvo leto osvobodilnega gibanja. Če je enotnost v prvem letu osvobodilnega gibanja pognala predvsem iz osnovnega spoznanja, da brez nje ni in ne more biti vseljudske osvobodilne borbe slovenskega naroda, tedaj aprilska utrditev notranje enotnosti OF temelji tudi že na globlji proučitvi in skupni rešitvi vseh tistih vprašanj, ki so se po eni plati neogibno pojavila med dveletnim osvobodilnim bojem in ki so po drugi strani grozila, da bodo postala nevarna vprašanja svobodne bodočnosti. Če so dalje vznikla prva resnejša trenja znotraj Osvobodilne fronte neposredno v razdobju prvega svobodnega slovenskega ozemlja, se pravi, ko je Osvobodilna fronta prvič prevzela oblast, ko je potemtakem prvič stopila na pozornico najresnejša preizkušnja za njeno trdnost, pa je bila njena enotnost ponovno, in sicer v svojih temeljih utrjena sedaj, na večer pred italijansko kapitulacijo, na večer pred drugim svobodnim ozemljem, ki že ne spremlja več »slučajno« takega ali drugačnega poteka osvobodilnega gibanja, temveč že predstavlja – čeprav ga je bilo mogoče še nekajkrat izgubiti – organski uvod v svobodno bodočnost samo.«³⁷

Tudi Kardelj je v svojem referatu na zborovanju poudaril, da je treba ustvariti enotno osnovo Osvobodilne fronte, ne koalicio, ter da je v organizacijah OF treba

³⁴ Tone Ferenc: *Ljudska oblast na Slovenskem 1941–1945 : država v državi*, knj. 1. Ljubljana 1987, str. 596.

³⁵ *Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941–1945*. Ljubljana 1976 (dalje *Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem*), str. 445, 446.

³⁶ ARS, AS 1547, t. e. 69; *Slovenski poročevalec*, 10. 5. 1943, Zborovanje političnih delavcev Osvobodilne fronte.

³⁷ Boris Kidrič: *Kratek obris razvoja Osvobodilne fronte in sedanja politična situacija v Sloveniji*. V: *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*, 1960, št. 1, str. 39.

prenehati deliti ljudi na komuniste, krščanske socialiste in sokole, kar je bilo sicer pomembno v prvem obdobju, v času zborovanja pa je bilo v OF treba pridobivati predvsem delavce, kmete in inteligenco. Samo slovenski narod kot celota in ne koalicija vase zaprtih skupin bo namreč po njegovih besedah lahko izbojeval svobodo, saj bi, čim bi ljudske množice začutile razpoke v OF, nastal razkroj osvobodilnega gibanja, ki bi mu sledil poraz.³⁸

Kocbek je na zborovanju opomnil na zanimiv pojav, ki je bil edinstven v zgodovini revolucionarnih naporov, namreč da kristjani sodelujejo s komunisti.³⁹ Čeprav je pred tem v dnevniških zapiskih ugotavljal neenotnost aktivistov, je v že omenjenem članku, objavljenem v Slovenskem poročevalcu, zapisal: »Posebno razveseljivo je dejstvo, da se je s tem potrdila in utrdila enotnost med aktivisti vseh skupin, čeprav izpovedujejo različne svetovne nazore. Prav na tem zborovanju so nastali pogoji za izginotje poslednjega koalicijskega razpoloženja in za nastanek resnično enotnega osvobodilnega gibanja. Isto politično spoznanje in hotenje je približevalo aktiviste Osvobodilne fronte in jih tesno združilo v borbeno enoto. Prav te dni je prišel do izraza pomen skupnega življenjskega boja za pravilno razumevanje nazorskega sveta. Jasni in skupni pogledi na osvobodilni boj so ustvarili tesno človeško skupnost prepričanih borcev za narodovo svobodo, pa naj pripadajo temu ali drugemu svetovnemu nazoru. Vzdušje zborovanja je od prve do zadnje ure drhtelo v čisti in zdravi ubranosti zdravega tovarištva. To lahko rečemo posebno za sodelovanje kristjanov in komunistov. Če bi se udeležil zborovanja nekdo, ki bi ne poznal posameznih aktivistov po njihovi nazorski opredeljenosti in bi jih poslušal, bi jih ne mogel razlikovati, tako enotno in enodušno so izpovedovali vsebino Osvobodilne fronte kot vsenarodnega borbenega gibanja.«⁴⁰

Čeprav je torej Kocbek podpisal in (v tem času tudi še) zagovarjal Dolomitsko izjavo, si je verjetno ni razlagal povsem tako, kot so si zamislili komunisti, kar je razvidno predvsem iz naslednjih besed: »Če smo namreč ugotovili, da po tej Izjavi nimamo več opravka s posameznimi skupinskimi aktivisti, temveč le še z aktivisti OF, ni s tem rečeno, da skupine ni več, in da skupina nima tako v sedanosti kakor v bodočnosti svojega razloga za obstoj in delo. Res je nasprotno, da naša skupina ni omejena le na aktiviste, ampak obsega vse vredne predstavnike nazorske kvalitete, ki so obenem revolucionarji, obenem pa je res, da naloge naše skupine niso omejene le na politično območje, ampak segajo na druga, še širša in globlja območja. Govoriti o likvidaciji krščanske skupine v OF pa bi se poleg tega še reklo nasprotovati osnovnim načelom OF, ki postavlja svobodo izpovedovanja nazorov na važno mesto.«⁴¹

Kocbek se je namreč odrekel političnemu značaju krščanskih socialistov, kar je bila glavna zahteva partije, želel pa je ohraniti nazorski značaj skupine. Zato je 5. oktobra

³⁸ DLRS, knj. 6. Ljubljana 1981, dok. 118.

³⁹ ARS, fond Centralni komite Komunistične partije Slovenije (AS 1487), t. e. 43; Koreferat Edvarda Kocbeka na posvetovanju aktivistov OF na Pugledu.

⁴⁰ ARS, AS 1547, t. e. 69; Slovenski poročevalec, 10. 5. 1943, Zborovanje političnih delavcev Osvobodilne fronte.

⁴¹ Edvard Kocbek: Osvobodilni spisi II. Ljubljana 1993, str. 38, 39.

1943 tudi organiziral zborovanje krščanskosocialistične skupine, čemur je Kidrič sprva močno nasprotoval, češ da nasprotuje »pugleški izjavi«, s katero so na zboru aktivistov na Pugledu potrdili Dolomitsko izjavo, vendar je pozneje popustil.⁴²

Kljub temu si je KPS z Dolomitsko izjavo zagotovila monopolni položaj, zato se je v tem času okrepila tudi »bela garda«, saj so vanjo začeli vstopati tisti, ki se pred tem niso mogli odločiti za eno ali drugo stran in ki niso verjeli v komunistično OF. Znan je primer partizanskega komandanta Janeza Marna - Črtomira, ki ga na zboru aktivistov že ni bilo več, pozneje pa je postal organizator svojega četniškega odreda, ki so ga partizani poimenovali »Črna roka«.

A izjavo naj bi aktivisti na zboru po Lubejevi oceni sprejeli »navdušeno in z velikim odobravanjem«,⁴³ zato je IOOF na seji 2. in 5. maja 1943 ocenil uspeh zbora aktivistov na Pugledu in ugotovil splošno utrditev enotnosti OF in njenega vodstva. V poslanici slovenskemu narodu, ki jo je pripravil, pa je poudaril, da je Osvobodilna fronta ob začetku tretjega leta osvobodilnega boja slovenskega naroda dosegla velike uspehe.⁴⁴

Drugi zbor aktivistov Osvobodilne fronte

Skoraj leto in pol je preteklo do drugega zbora aktivistov, ki se je potekal od 4. do 6. septembra 1944 v Črnomlju oziroma, kot je označil Kardelj, na predvečer zmage, ali kot je na zboru dejal Kidrič, v času, ko je zlom nemškega okupatorja postal neposredno vprašanje in ko je neposredno vprašanje postala tudi končna zmaga slovenskega naroda. V analizi zbora, ki je bila objavljena v Slovenskem poročevalcu 15. septembra, je Kidrič zapisal, da se je drugi zbor razlikoval od prvega v štirih pogledih. Medtem ko so se prvega zbora udeležili le aktivisti iz Ljubljanske pokrajine, saj iz drugih slovenskih pokrajin zaradi težkih ilegalnih in konspirativnih okoliščin ter zaradi slabih vez to še ni bilo mogoče, pa so se drugega zbora že udeležili aktivisti iz vseh slovenskih pokrajin, s čimer je zbor po Kidričevih besedah manifestiral, da je Osvobodilna fronta slovenskega naroda – slovenski narod sam.⁴⁵

Med prvim in drugim zborom se je razvil tudi značaj Osvobodilne fronte kot organizacije. Pred prvim zborom je bila Osvobodilna fronta v svojih vrhovih pa tudi glede na aktivističen kader v glavnem koalicija različnih skupin, po zboru, ki je bil posvečen vprašanju, kako Osvobodilno fronto razviti v enotno vsenarodno osvobodilno gibanje, pa so aktivisti OF postali enotni in so delali po enotnih smernicah.⁴⁶

⁴² Edvard Kocbek: Zbrano delo, knj. 7. Ljubljana 2000, str. 339–342.

⁴³ France Lubej - Drejče: Odločitve : boj za demokratizacijo sokolstva na Slovenskem : ob 40-letnici procesa na Taboru. Ljubljana 1980, str. 286.

⁴⁴ Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem, str. 446.

⁴⁵ ARS, AS 1643, t. e. 73; Slovenski poročevalec, 15. 9. 1944, Drugi zbor aktivistov Osvobodilne fronte.

⁴⁶ Prav tam.

Poleg tega je prvi zbor sicer obravnaval vprašanje narodne oblasti, a ker se je tedaj oblast šele začela razvijati, je aktivistom lahko dal le temeljna navodila in predvsem poudarjal potrebo po tem, da se odbori Osvobodilne fronte po italijanski ofenzivi ponovno začnejo razvijati v organe narodne oblasti. Drugi zbor pa je bil v času, ko se je narodna oblast na osvobojenem ozemlju že sistematično gradila in ko se je vodstvo Osvobodilne fronte že začelo pripravljati, da prevzame oblast v vsej Sloveniji. Tako se je drugi zbor predvsem posvetil vprašanjem, kako Osvobodilno fronto poglobiti in dalje razvijati kot politično organizacijo in kako se morajo organizacije ter odbori Osvobodilne fronte ravnati glede utrjevanja in izpolnjevanja narodne oblasti.⁴⁷

Na zboru so imeli referate Josip Vidmar, ki je v svojem uvodnem govoru označil kot prvo dolžnost vseh aktivistov OF »dolžnost polne zavesti o Osvobodilni fronti« ter ugotovil, da lahko samo Osvobodilna fronta, ki je organizirala vojsko ter spodbudila široke kroge prebivalstva k odporu, prevzame oblast tudi po osvoboditvi. Referat »O zunanje in notranje političnem položaju« je imel Edvard Kardelj. Boris Kidrič je v referatu govoril predvsem o aktivistih Osvobodilne fronte, njihovi vlogi ter napakah pri delu, medtem ko je o gospodarskih nalogah osvobodilnega boja govoril Franc Leskošek, ki je poudaril, da postaja v končni fazi boja gospodarsko vprašanje politično, saj bodo z razreševanjem gospodarskih vprašanj največ prispevali k utrditvi političnega vprašanja. Organizacijski sekretar IOOF, Marijan Breclj, pa je v referatu z naslovom »O izgradnji narodne oblasti in dokončnih smernicah za prevzem oblasti na vsem slovenskem ozemlju« značaj narodne oblasti označil z naslednjimi besedami: »V organizaciji naše narodne oblasti je bilo v celoti izpolnjeno načelo, da oblast pripada ljudstvu in da jo ljudstvo tudi samo izvaja. Ni bil namen OF, da vsiljuje oblast za uvedbo kakega določenega družbenega in gospodarskega reda, ki naj bi bil ljudskim množicam vsiljen. Nasprotno! OF se je in se trudi, da sprosti tiste napredne ljudske sile, ki so edine upravičene nosilke narodne oblasti, da tem naprednim ljudskim silam omogoči vodstveno delovanje v oblastnih organih in da z vztrajanjem na načelu ljudske demokracije ustvari možnost takih sprememb v sistemu javnega življenja, katere bodo te napredne ljudske sile smatrale po svoji večinski volji za pravilne.«⁴⁸ Kljub takšni predstavitvi narodne oblasti pa je po vojni, ko je imela KPS oblast že trdno v rokah, Kocbek na seji CK KPS, ki je potekala 4. oktobra 1946, partijsko vodstvo opozoril, da je ljudstvo sicer razglašeno za edinega nosilca oblasti, vsa oblast da izhaja iz njega in pripada njemu, v resnici pa v imenu ljudstva vso oblast nosi in izvaja poseben krog ljudi, ki ga ljudstvo ne more nadzorovati.⁴⁹

Bistvo drugega zbora je bila torej priprava OF na odločilne boje za končno zmago, za prevzem oblasti v vsej Sloveniji in za prve ukrepe po osvoboditvi. Zato je

⁴⁷ Prav tam.

⁴⁸ ARS, AS 1547, t. e. 68; Ljudska pravica, 13. 9. 1944, št. 19–20, Osvobodilna fronta se pripravlja na prevzem oblasti.

⁴⁹ Edvard Kocbek: Govor v CK KP Slovenije 4. oktobra 1946. V: Revija 2000, št. 50/51, Ljubljana, str. 217.

zbor pokazal na bližnjo notranjo in mednarodno zmago, ki je bila že zagotovljena, ter poudaril potrebo po popularizaciji vseh pridobitev, doseženih v NOB, zlasti pa popularizaciji narodne oblasti, kar naj bi jim jamčilo, da ne bo »notranjim sovražnikom« ali zunanjim nasprotnim silam uspelo oslabiti njihovega položaja. Hkrati je zbor vse aktiviste OF zadolžil, da izpeljejo mobilizacijo vseh za orožje sposobnih Slovencev ter da Osvobodilna fronta kot vseljudska politična organizacija slovenskega naroda v zadnjem obdobju in neposredno po osvoboditvi dvigne na še višjo stopnjo tiste lastnosti, ki so po Kidričevi oceni do tedaj omogočale njene zmage: »demokratsko aktivizacijo osnovnih ljudskih množic, ljudsko samozavest, ljudsko samoinicijativno, ljudsko požrtvovalnost, budnost, dviganje ljudskih kadrov iz ljudskih globin, požrtvovalnost, budnost, širino in horizont naših aktivistov itd. itd.«. Poleg tega je zbor posvetil veliko pozornost tudi gospodarskim vprašanjem, ki so vse izraziteje postajala politična vprašanja, ter nakazal osnovne gospodarske ukrepe, kakršni naj bi bili potrebni ob prevzemu oblasti.⁵⁰

Eva Mally

LIBERATION FRONT ACTIVISTS

S u m m a r y

The collocation »activist of the Liberation Front of the Slovenian Nation«, a political organisation of the Slovenian liberation movement during World War II, was used for people taking part in the operations of this national liberation organisation. With the intention of familiarising the activists with the goals of the Liberation Front (OF) and its mode of operations, the OF leadership organised various forms of political education, for example the so-called rallies, conferences and workshops. The OF leadership kept bringing the attention of the activists to their tasks and mistakes made in their political activities. Initially each of the founding groups of the OF, representing the organisation's basis (communists, Christian Socialists, the Sokoli organisation), had their own activist staff, which became joint OF staff after the Dolomites Declaration (signed on 28 February 1943 – with it the other two groups accepted the leading role of the communists/KPS within the OF, the organisation, as well as leadership of the liberation movement in Slovenia). The Christian Socialists and the Sokoli groups gave up the independent organisation of activists and their education in the name of the Liberation Front unity. The Dolomites Declaration was confirmed at the first Liberation Front activists' assembly, which took place between 28 and 30 April 1943 at the Pugled hill. This was also formally the end of pluralism within the OF. The second OF activists' assembly took place between 4 and 6 September 1944 in Črnomelj. The main issue was the takeover of power all over Slovenia after the liberation. Namely, at that time the end of the war seemed imminent. Apart from the two main assemblies, other regional and district assemblies of the activists of the OF took place, steering the work of the activists during the war.

⁵⁰ ARS, AS 1643, t. e. 73; Slovenski poročevalec, 15. 9. 1944, Drugi zbor aktivistov Osvobodilne fronte.